

De uitbreiding van Emmen

NELLEKE REIJS

Omstreeks 1950 kwam in Emmen op grote schaal industrialisatie op gang. Men zag zich als het ware van de ene op de andere dag geplaagd voor het probleem hoe de uitbreiding aan te pakken van het oude boerendorp en hoe een aangenaam woonmilieu te scheppen voor het in de nabije toekomst snel groeiende inwonertal. In onderstaand artikel wordt in het kort geschetst hoe de planologen, stedenbouwkundigen en architecten het moderne Emmen gestalte hebben gegeven en hoe men daarbij het karakter van het oude en voor Drenthe zo karakteristieke essenlandschap heeft geëerbiedigd.

Hunebed in de woonwijk Angelslo (overgenomen uit 'Bladeren in Emmen', VVV-uitgave, juni 1979)

Getuige de aanwezigheid van vele hunebedden en prehistorische grafvelden moet Emmen een zeer oude nederzetting zijn. De eerste schriftelijke vermelding echter dateert pas van 1137 en betreft de hof van de bisschop van Utrecht. Deze hof vormde het centrum van een aantal verspreid liggende landerijen en boerderijen. De bewoners hiervan, horigen van de bisschop, moesten hun verplichtingen in naturalia nakomen en diensten op of voor de hof verrichten. Begin 14e eeuw werd deze hof opgeheven en werden de boerderijen in pacht uitgegeven.

In 1810, het jaar van inlijving van de Republiek door de Fransen, werd de plaats tot zelfstandige gemeente verheven. Behalve enkele boerendorpen en -gehuchten kwam ook het uitgestrekte grote veengebied in de omgeving bestuurlijk onder Emmen. Dat was toen nog leeg, maar nadat in de tweede helft van de vorige eeuw de vervening in de zuidoosthoek van Drenthe op grote schaal begon, ontstonden steeds nieuwe veenkolonien en groeide het inwonertal zeer snel. De grote periode van de turfwinning duurde van 1880 tot 1920. Aan het eind van de jaren twintig stortte de economie echter volledig in; de concurrentie van steenkool, gas, cokes

en petroleum werd te groot. Na 1945 verdween de turfwinning nagenoeg geheel en gold de gehele zuidoosthoek van Drenthe als ontwikkelingsgebied waar de industrie bevorderd moest worden om de talrijke werklozen een middel van bestaan te bieden. Aanvankelijk vestigde zich industrie nabij de grootste 'arbeidsbron', in de veenkolonien. De stafleden van de zich vestigende bedrijven kozen intussen Emmen als woonplaats, als kerkdorp vanouds de meest ontwikkelde kern en voor de oorlog uitgegroeid tot een tamelijk welvarend dorp met een belangrijke streekfunctie.

AKZO

In 1949 gaf de AKU (thans onderdeel van AKZO) de wens te kennen een groot bedrijf te willen stichten in de gemeente, maar dan wel in Emmen zelf. Ontwikkeling van een aangename woonomgeving met voorzieningen op stedelijk niveau was hiervoor een vereiste. De stedenbouwkundigen in dienst van de gemeente zagen zich voor de enorme taak gesteld hoe een tamelijk klein boerendorp evenwichtig te laten uitgroeien tot een grote woon- en werkplaats voor een ge-

mengde bevolking; de autochtone Emmenaren, de veenkoloniale streekbewoners en de 'import' (leidinggevend en hoger geschoold personeel, onderwijzenden, technici). Dit zonder het oude essenlandschap al te veel aan te tasten en zonder nog precies te weten hoe de ontwikkeling zich op lange termijn zou voortzetten.

Gekozen werd voor een dorpsgewijze bebouwing. Rondom de kern verrees een aantal woonwijken, als een dorp vrij in het landschap gelegen. Elke wijk kreeg de voor de bewoners noodzakelijke voorzieningen als winkels, lagere scholen en een bibliotheek, en verdeeld over de verschillende wijken kwamen instellingen, bedoeld voor de gehele gemeente als een zwembad, middelbare scholen. In alle wijken kwam hoofdzakelijk laagbouw, gelegen tussen veel groen.

EMMERMEER

De eerste wijk die tot stand kwam was Emmermeer (1950-'60) die werd aangelegd op een stuk schrale ontginningsgrond, een recht wegenpatroon van meest zandwegen langs houtwallen. Binnen dit stramien werd bijna ieder verkavelingstype en elke woonvorm toegepast die op dat moment bekend was; dit doordat de aangetrokken architecten hierop veel invloed konden uitoefenen. En al zijn verkaveling en bebouwing min of meer traditioneel, nieuw was wel de nadrukkelijke aandacht voor de handhaving van de bestaande houtwallen en de aanleg van veel nieuwe groenvoorzieningen.

De volgende wijk die ontstond was Angelslo. Een van de uitgangspunten bij de aanleg hiervan (1960-'70) was de verkeersveiligheid. Deze was namelijk in de Emmermeer, door de aanwezigheid van veel kruispunten, niet zo groot en deze fout wilde men in de nieuwe wijk vermijden. Bij de aanleg van Angelslo is afgeweken van de voor die tijd nog algemeen gangbare verkaveling: er werden afzonderlijke woonblokken gemaakt met om doodlopende straten heen gegroepeerde huizen. De wijkvoorzieningen liggen op loopafstand, het wegennet is sterk gedifferentieerd en er zijn grote open ruimten in het plan opgenomen. Bij de wijk Emmerhout, gebouwd in 1966-'75, is men uitgegaan van het woonerf-idee, waarbij het domein van de auto gescheiden werd van dat van de voetganger. Bij de aanleg van de wijk Bargeres, die tegen het oude esdorpje Noordbarge kwam te liggen, heeft men de 'woonbrink' ontwikkeld, een aaneenschakeling van woonerven.

Op een gelukkige wijze is het Oranjekanaal, een restant uit het nabije veenkoloniale verleden, in het plan opgenomen. Thans nadert de wijk De Rietlanden, tussen Bargeres en Zuidbarge, haar voltooiing. Daarbij wordt weer alle aandacht geschonken aan het handhaven van het bestaande landschap, en wordt de nodige afstand bewaard tot het oude esdorpje Zuidbarge.

Concluderend kan men stellen dat de uitbreidingen van Emmen, in het licht van hun tijd, over het algemeen geslaagd genoemd kunnen worden. Het oude esdorp Emmen zelf

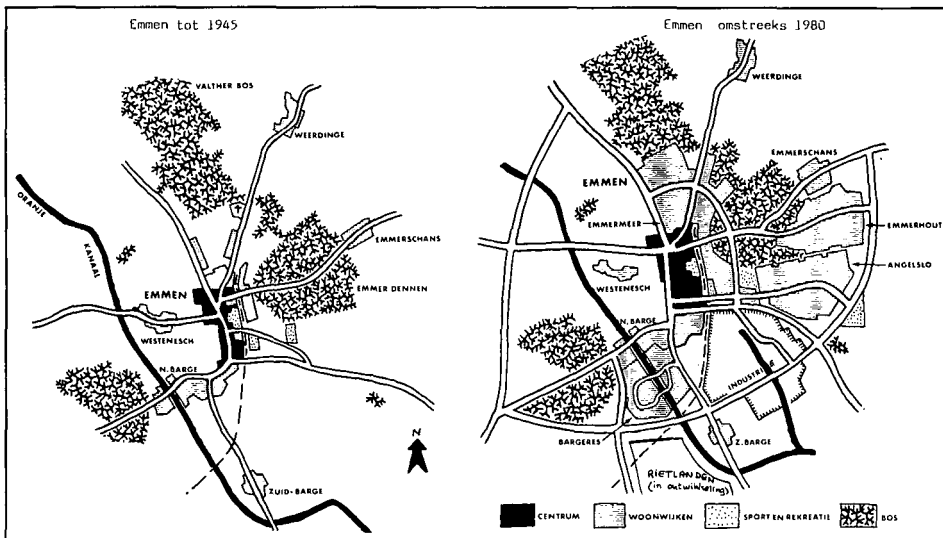

Vissen in het Oranjekanaal in Bargeres (uit 'Bladeren in Emmen')

heeft dan wel haar oorspronkelijke karakter verloren, maar men kan dit nog vinden in de kleine gehuchten als Westenesch en Zuid-barge. Te hopen is dat dit geen steriele enclaves worden met slechts keurig tot woning verbouwde boerderijen, of verkleinde kopie-

en van het museumdorpje Orvelte.

(Dit artikel kwam mede tot stand dankzij welwillende medewerking van de Heer A. de Jong, stedenbouwkundige van de gemeente Emmen).

Boeken

Boek en expositie over sloop of hergebruik

Sloop of hergebruik; beschouwingen over herinrichting van de stad; door Tjeerd Deelstra en Josien Stehouwer; een uitgave van het Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming (LOKV) te Utrecht. Dit boek beoogt verschillende benaderingen van hergebruik van ruimte te signaleren en ter discussie te stellen, aldus de samenstellers in de inleiding. De stedelijke herinrichting en de sociaal-culturele aspecten van hergebruik staan in het boek centraal. De keuze

tussen hergebruik of sloop gevolgd door nieuwbouw moet zorgvuldig overwogen worden. Aan de hand van diverse voorbeelden worden de stadia van dit proces vanuit verschillende invalshoeken beschreven. De voorbeelden worden uitvoerig beschreven en verduidelijkt door middel van foto's, tekeningen en plattegronden. Het gebouw van het LOKV, verbouwd door Mart van Schijndel ontbreekt in dit overzicht uiteraard niet. De veranderde bouwpraktijk, nieuwe architectuuropvattingen en inspraak van bewoners en gebruikers, waar steeds meer rekening mee wordt gehouden, worden succesvol beschreven. In hoofdstuk 4 wordt beschreven hoe er aan de tomeloze uitbreiding van steden, ingezet na de Tweede Wereldoorlog, langzamerhand een einde komt

en dat beheer en herstel binnen het ruimtelijke orderingsbeleid, zowel van rijk, provincie als gemeente, steeds meer de aandacht krijgt. Leegstand en kraken, sloop en nieuwbouw leidden tot politieke acties (Nieuwmarkt), welke de beleidsvoering steeds meer gaan beïnvloeden. Een apart hoofdstuk wordt gewijd aan kunstenaars, de behoefte aan ruimte en de vele mogelijkheden die er voor hen zijn speciaal bij hergebruik van grote complexen. In de laatste twee hoofdstukken worden de aanpak van hergebruik en de noodzaak van stedelijke herinrichting beschreven.

Het beleid wordt steeds meer gericht op herstructurering en herinrichting. Omwille van het stadsbeeld is het noodzakelijk dat er een evenwicht gevonden wordt tussen sloop en behoud. 'Het stedelijk beleid zou minder ad-hoc moeten worden gevoerd en meer moeten worden ontwikkeld vanuit een visie op het geheel van de stad', aldus de samenstellers. Ondanks dat het boek door de onrustige bladspiegel in eerste instantie een wat rommelige indruk geeft, is hier sprake van een degelijke studie. Een overzicht van de laatste jaren, waarin de ontwikkeling van hergebruik uiteen wordt gezet. Een ontwikkeling die heeft geleid tot een veranderde houding t.o.v. sloop. Mogelijkheden van hergebruik speelt in de beslissing bij sloop van markante en/of beeldbepalende bebouwing gelukkig een steeds belangrijkere rol. *Sloop of hergebruik? bestaat uit een reizende tentoonstelling, twee videobanden en een boek. De tentoonstelling is te huur voor f 350,-. Informatie is in te winnen bij het LOKV, Josien Stehouwer, Ganzemarkt 6, 3512 GD Utrecht, telefoon 030-332328.*

De prijs van het boek is f 39,50, te verkrijgen door storting van het bedrag op giro 5467118 tnv LOKV met vermelding van 'Sloop of hergebruik?'

De tentoonstelling is ondermeer te zien in de Beurs van Berlage op de studiedag 'Jongere Bouwkunst', die wordt georganiseerd door de NCM op 14 mei a.s. AMiC

Op gevels geschreven

Dit boekje over geveltekens, uithangborden, graffiti, reclame-uitingen en andere vormen van 'geveltaal', werd geschreven door Maurits van Rooijen. De wortels van de geveltaal moeten we zoeken in het Romeinse rijk. In Pompei bijvoorbeeld werden vele voorbeelden van uithangtekens gevonden. Geveltekens dienden immers oorspronkelijk als herkenningstekens voor huis of winkel voordat de huisnummering werd ingevoerd. Nu worden ze als reclametekens op veel grotere schaal toegepast, vooral ten dienste van massaproductie en -consumptie. Na een korte inleiding worden verschillende categorieën behandeld; gapers, barbiestok, tekens op torens (de haan), spreuken op raadhuisen en rechtbanken, belastingschilden enz. De opzet van het boekje is om u bij uw wandeling meer bewust te maken van de diversiteit op dit gebied. *Uitgegeven door Shell Nederland BV te Rotterdam 1986. 128 blz. ISBN 90.6644.072.4.* AMiC